

SABİR'İN DEHHUDA'YA ETKİSİ

*Mehdi Buşehri**

ÖZET

Bu makalede, Azerbaycan'ın ünlü satirik şairi Mirza Alekber Sabir Tahirzade'nin edebi üslûpaçısından İranlı şair Alekber Dehhuda'ya olan etkisinden bahsedilmektedir.

Mirza Alekber Sabir şiirlerini, "Molla Nasreddin" dergisinde yayınlarken, XX. yüzyıl Azerbaycan edebiyatında yeni bir edebi okulun temelini atmıştır. Aynı dönemde Alekber Dehhuda tarafından Tahran'da yayınlanan "Sur-ı İsrâfil" satirik dergisinde de Sabir'in metodundan yararlanılmağa başlanmıştır. Çünkü Sabir, Meşrute Devrimi'ne sık sık değinmekte, şiirlerinin bir kısmını dönemin İranında mevcut olmuş siyasi, sosyal ve kültürel problemlere hasretmekteydi. Bu şiirler, İran'da büyük çapta etkiye neden olmaktadır. Şöyle ki, ülke dahilinde Kaçar Sülalesini bu şekilde eleştirmek imkansızdı.

Sabir, eserlerinde eleştirel satirik üslûptan yararlanarak, Dehhuda gibi devrimci güçleri etkileyebilmişti. O, hurafe, cehalet, bilgisizlik, kadın hakları, Şura meclisinin kurulması gibi konulara temas etmekteydi. "Molla Nasreddin" dergisine yansıyan siyasi düşünceleri kabul eden Dehhuda, Bakü'de bulunan "Himmet" örgütünün bir kolu olan "İctimaiyyûn-ı-Amiyyûn"un amaç ve hedeflerini rağbetle karşılamaktaydı. O, Sabir'in "Ahvalpürsanlık, Yahut Konuşma", "Sabret", "Terpenme Amandır Bala, Gafletten Uyanma" gibi şiirlerine nazire yazmıştır.

ANAHTAR KAVRAMLAR: Molla Nasreddin, Sur-ı İsrâfil, Sabir, Dehhuda, Satira.

*Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü

SABİR'S İMPACT ON DEHHUDA

ABSTRACT

Current research in humorous literaturalism of Mirza Ali Akbar Saber Taherzadeh influenced Ali Akbar Dekhoda Iranian poet. Saber poems are available in various versions of the Mollanasredin newspaper. Literaturalism in the beginning of 20th century in Azarbaijan has been set as foundation. Meanwhile Ali Akbar Dekhoda the chief editor of Soore Israfil Newspaper in Tehran utilized Saber style in a comedic section. Saber paid significant attention to Iran's constitution revolution; and a portion of his works was about Iran's politics, society & cultural issues. These works when they reached Iran, it was highly respected. Because, Ghajar political and social system was seriously criticized in form of comedic strips, to a point that it was forbidden within the Country. Saber in his works was able to by using humorous method to influence the minds revolutionaries such as Dekhoda towards his own style. He took into consideration problems such as the following:Fetish, ignorance, illiteracy, women's rights, concepts such as society equality, freedom, government that abides by the Laws, & starting a parliament.

Dekhoda accepted the political ideas that were mentioned in the Mollanasredin Newspaper. He was interested in a branch of Hemat Baku known as Ejtemaion-Amion. The following works of Saber were imitated: "Ehvalporsanlık yahud qonuşma, Terpenme, amandır, bala, qefletden ayılma, sebr et".Our current research is dependent upon Mollanasresdin Newspaper issues, which we have published in format of book in Baku. One of the books is named Hoop Hoop & the other is Azari Research. The research has been conducted by Azerbaijan researchers and available to the public at the Akhundaf Library in Baku. Different issues are available; this has been reviewed by Iranian researchers.

KEY WORDS : "Molla Nasreddin", "Sur-e Esrafil", Saber, Dehkhoda, humorous.

GİRİŞ

İran’da yaşanan Meşrutiyet Devrimi, Doğu’da siyasal bilincin uyanışı ve bağımsızlık uğrunda verilen mücadelenin bir sonucu olarak, ülke içinde ve dışında çok sayıda gazete ve dergiler yayınlanmaya başlandı. Bu dergilerde sosyo-politik olayların tahlili ve eleştirel özellikli şiirlere geniş yer verilmekteydi. İran’ın sosyo-politik durumu Azerbaycan basını arasında “Molla Nasreddin” dergisine daha fazla yansımaktaydı. İran’ın o dönemki durumu ile ilgili Celil Memmedguluzade’nin fıkraları dışında, Mirza Alekber Sabir’in de satırası Tebriz, Urmiye, Erdebil ve Tahran gibi şehirlerde yankı uyandırmaktaydı. Halk sabırsızlıkla “Molla Nasreddin” dergisinin yeni sayısını beklemekteydi.

Bilindiği gibi “Molla Nasreddin” dergisi, 1906 yılında Rus Çarı’nın basına tanıdığı bazı ayrıcalıklardan sonra Azerbaycanlı demokrat Celil Memmedguluzade’nin başkanlığında Tiflis’te yayınlanmaya başlamıştır. Mirza Alekber Sabir, Abdurrahim Bey Hakverdiyev, Möcüz Şebüsteri, Aligulu Gemküsar, Ali Nazmi, Muhammed Said Ordubadi gibi şair ve yazarların eserleri bu dergide yayınlanarak, realizme dayanan yeni üslubun temeli atılmıştır. Bu üslup, “Molla Nasreddin Üslubu” olarak isimlendirilmekteydi. Bu dergiye yansımış Meşrutiyet Devrimi, meclis ve Tebriz olayları ile ilgili haberler, realist bir dil ve devrim karşıtı şahıslara yazılmış birçok hiciv, İran demokratlarının dikkatini çekmekteydi.

İran demokratlarının sosyal bakış açıları, Bakü’deki sosyal demokratların “Hümmet” örgütünün bakış açısına uygundu.

Mirza Alekber Sabir, genç yaşlarında İran’da bulunmuş, İranlıların yaşam tarzı, gelenek ve göreneklere ve dilleri ile tanışmış, ülkenin tarihi ile ilgili yeteri kadar bilgi elde etmişti. Sabir, İran’da zenginlerin halka yaptıkları zulümlerin de şahidi olmuştur.

Mirza Alekber Sabir, diğer Azerbaycan aydınları gibi Meşrutiyet Devrimi’ni takip etmekte, “Zagafgaziya” gazetesi aracılığıyla İran toplumu ve kültürü ile ilgilenmekteydi. Sabir şiiri, Rus Çarizmi’nin baskısı altında ezilen Kafkasya’da yaşayan birinin İran’daki özgürlük mücadelesine ses vermesi ve savunması açısından önemli idi.

Sabir, Bakü’de çalışan İranlı işçilerle de yakından ilgilenmekteydi. Belki de bu yüzden, şiirlerinde İran’dan bahsederken İranlının duygu ve düşüncelerini bir İranlı gibi yaşamaktaydı.

Kısacası M. A. Sabir, İran’da Meşrutiyet Devrimi konusunda 24 eser kaleme almıştır. Bir taraftan Şahın zulmü, erbapların başıboşluğu ve İran’ı baskı altında tutan yabancı sermayedarlar, diğer taraftan İran’ın siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan geri kalmasına neden olan, emekçi köylülere karşı gerçekleştirilen adaletsizlikler, Sabir satiresi’nin temel konularındandı. O, düşüncelerini okurlarına ulaştırmak için İran’da, özellikle İran Azerbaycan’ında halk arasında yayılmış latife, kinaye ve darb-ı mesellerden ustalıkla yararlanmıştı. Bu şiirlerde gülüş perdesi altında halkın Şah’a ve baskısına olan nefreti gösterilmekteydi. Sabir’in şiirleri aynı zamanda devrimcilerin Şah’a karşı mücadelelerindeki cesaretini artırmaktaydı. Tebriz’de ve Azerbaycan’ın diğer bölgelerinde Sabir’in şiirleri dilden dile dolaşmakta ve halkın uyanmasına neden olmaktadır. Bazen halk arasında bu şiirlere bentler eklenmekteydi.¹

Sabir’in etkisiyle şiirler kaleme alan Alekber Dehhuda ise Fars edebiyatının güçlü siması idi. O, şairliğe “Sur-ı İsrail” dergisinde yayımlanan satirik şiirlerle başlamıştır. Zaman geçtikçe ve İran’da sosyo-politik durum değiştikçe, meclisin topa tutulması ve Rıza Han’ın devrilmesinden sonra Dehhuda’nın tutumu daha keskin şekilde ortaya çıkmıştır. Onun şiirlerinin konusunu, toplumun mahrum tabakaları ve dönemin siyasi durumu oluşturmaktaydı. Şair, bazen sosyal ve siyasi hurafeleri, batıda Fransız satirik Radle’nin satiresiyle mukayese edilebilecek eserler ortaya koymaktaydı.² Bu şiirlerde şair, hakim güçlerin çirkin davranışları, mahrumların çektiği acılar, hainler ve vatani satanlar, savaş eleştirisi, insanların düşünce tarzlarının gelişmesi, avamcasına taassup, riyakarlık, yaşam, ölüm vs. gibi meselelerden bahsetmekteydi.³

Dehhuda şiirlerini sadece satirik üslupta değil, klasik tarzda mesnevi, gazel, musammata, kıta, dubeyti ve rubai şekillerinde de kaleme almış, bunlardan mesnevi, kıta ve musammata daha fazla başvurmuştur. O, kendisinden sonra hatıra olarak çok sayıda eser bırakmıştır. Dehhuda’nın şiirler divanı ise çağdaş Fars edebiyatı incilerinden sayılmaktadır. Divanda vatanseverlik,

¹ *Ehmed Kesrevi. Tarih-e meşrute-ye İran, Tehran, Neşr-e Emir Kebir, 1375, s.271.*

² *Veliollah Dorodiyan. Dehhoda: Morğ-e seher der şeb-e tar (Qozide-ye meqaleha der bare-ye ellame Ali Ekber Dehhoda), Tehran, Neşr-e Ehteran, çap-e evvel, 1383, s. 101.*

³ *Şehnaz Moradi Kuçi. Fethollah Esmaili Golherani, moarefi ve şenaht-e Ali Ekber Dehhoda, neşr-e Qetre, çap-e evvel, s. 49.*

bağımsızlık sevgisi ve milli şeref konusundan geniş bir şekilde yararlanılmıştır.⁴

Dehhuda eski Farsça söz ve ifadelerinden yararlanarak kadim üslupta şiirler kaleme almıştır. Bunu, uzmanların bile klasik fars şiirinden ayırmakta zorlanacakları derecede ustalıklı yapmıştır.

Dehhuda'nın bir şair olarak araştırılması bu açıdan zorunludur. O, kadim ve çağdaş Fars ve Türkçe şiir yazmış ve her ikisinde de başarılı olmuştur. Dehhuda, Nima'dan önce Fars şiirinde yenilikler yaratmaya başlamıştır. Onun "Ey Morğ-e Seher" şiiri, Batı şiirinin özelliklerini barındıran ilk Fars şiiridir.

Böyle bir şairin Sabir'in sesine ses vermesi, onun Türkçe söylediklerini Farsça ifade etmesi, her iki ülke edebiyatı tarihi açısından önem arz etmektedir. Bu yüzden Dehhuda'nın, söz-düşünce ilişkileri kontekstinde araştırılması zorunludur.

Görkemli Azerbaycan şairi Mirza Alekber Sabir'in edebi okulunun takipçilerinden olan şairlerden biri de ünlü "Luğatnameyi-Dehhuda"nın tertipçisi Alekber Dehhuda'dır. Dehhuda da eserlerinde selefi Sabir'le aynı amaca hizmet etmekte, cehalet, hurafeler, bilgisizlik, eğitim sisteminin eskiliği, şahın baskısı, memurlarının zulmü ve köylülerin sömürülmesine karşı çıkmaktaydı.

Türkçeyi iyi bilen Dehhuda, "Molla Nasreddin" dergisini okumuş, tüm sayılarını takip etmiş, derginin yazar ve şairlerinden etkilenmiştir. Sosyal-politik eleştirinin tezahür ettiği Mirza Alekber Sabir'in eleştirici-satirik şiirleri, "Molla Nasreddin"de yayınlanmaktaydı. Bu şiirler, Dehhuda'nın eleştirici ruhuna tam uygundu.

"Sur-ı İsrail" in birçok sayısında yayınlanan Dehhuda'nın şiirleri, üslup açısından satirikti, kafiye, bent sonlarında ortak mısraların kullanılması açısından Sabir'in satirelerine benziyordu. Sabir'in, Rezaizade Mahmud Ekrem'in kıtasına nazire kaleme alarak "Molla Nasreddin"de yayınladığını gören Dehhuda, "Sur-ı İsrail" gibi tanınan ünlü dostu Mirza Cahangirhan Şirazi'nin vefatı münasebetiyle "Hatırla sönmüş mumdan, hatırla" musammatını kaleme almıştır.

⁴ Veliollah Dorodiyân. *Dehhoda: Morğ-e seher der şeb-e tar (Qozide-ye meqaleha der bare-ye ellame Ali Ekber Dehhoda)*, Tehran, Neşr-e Ehteran, çap-e evvel, 1383, s. 24

Bu şiir, Batı şiiri'nin özelliklerini yansıtan ilk Fars şiiridir. Şiir, İran manzum edebiyatında yeni biçim ve sembolizmin tezahürü açısından dikkate şayandır.¹ Dehhuda'nın şiiri hem biçim, hem de muhteva açısından İran edebiyatında benzersiz olmakla birlikte, söz konusu dönemde çok beğenilmiş ve sonralar kendisine birçok nazire yazılmıştır. Bu yüzden de Dehhuda'yı hem Fars şiirinin değişmesinde, hem de İran şiirinde yeni metodun ortaya çıkmasında öncülerden kabul edebiliriz.

“Hatırla sönmüş mumdan, hatırla” şiiri “Sur-ı İsrâfil”in 3. sayısında Dehhuda'nın İsveç'e sürgününden sonra yayınlanmıştır. Şiirin hasrolunduğu merhum Mirza Cahangirhan, Mirza Muhammed Ali Kaçar'ın emri ile halkın uyanışı konusunda oynadığı aktif role göre şehit edilmişti. Bu şiir, Dehhuda'nın kendisinden sonraki nesle vasiyetnamesidir. Bu nesiller Dehhuda'nın tabiri ile “gelecek altın çağın çocukları” olacaktır.¹

Dehhuda bu güzel ve hüznü müsammatının mukaddimesinde şunları kaydetmektedir:

“22 Cemadiu'l-Evvel 1326 yılında “Sur-ı İsrâfil”in editörlerinden biri olan Mirza Cahagirhan Şirazi'yi Muhammed Ali Şah'ın askerleri yakalayıp Şahın bağına götürdüler ve aynı ayın 24'ünde orada ipe boğdular.Yaklaşık 27-28 günden sonra aralarında benim de bulunduğum özgürlük taraftarlarını İran'dan sürdüler.² Birkaç ay sonra Mirza Abdülhasan Han'ın maddi desteği ile İsveç'te “Sur-ı İsrâfil”in yayınlanması için ortam hazırlandı.

Söz konusu günlerde bir gece Mirza Cahangir Han'ı rüyada beyaz elbiselerde gördüm (bu elbise genellikle Tahran'da onun üzerinde olurdu) ve bana şöyle dedi: “Niye söylemedin, o genç düştü!” Ben bunu, “neden benim ölümümü bir yere söylememiş ve yazmamışsın” şeklinde anladım. Hemen rüyada şu cümle aklıma geldi: “Hatırla, sönmüş mumdan hatırla”. Bu haldeyken uyandım, lambayı yaktım ve sabaha kadar aşağıdaki musammattan üç kıta yazdım. Ertesi gece yazılanları gözden geçirip iki kıta daha ekledim ve “Sur-ı İsrâfil”in 1. sayısında İsveç'in İverden şehrinde yayımlandı.

بگذاشت ز سر سپاه کاری

ای مرغ سحر چو این شب تار

¹ *Yahya Ariyepur. Az Saba ta Nima, Tehran: “Zevar”, 2001, c. II, çap 8, s. 94.*

¹ *Veliollah Dorodiyan. Dehhoda-ye şair. Tehran, Moessese-ye entesarat-e Emir Kebir, 1384, çap IV, s. 81.*

² *Mohammed Siyaqi Debir. Meqalat-e Dehhoda, Tehran, Neşr-e Ehevan-e Horasani, 1387, s.109.*

وز نفحه روحبخش اسحار
بگشود گره ز زلف زر تار
یزدان به کمال شد پدیدار
یاد آر ز شمع مرده، یاد آر
رفت از سر خفتگان خماری
محبوبه نیلگون عماری
و اهریمن زشتخو حصاری

Ey sabah kuşu, öyle ki bu karanlık gece!

Baştan kara işi götürdü.

Sabahların ruh bahşeden nefesiyle

Uyumuşların başından humarlık gitti.

Altın telli saçtan düğümü açtı

Mavi Ammari mahub eden

Allah kemali ile gösterdi

Kötü huylu Ehrimen'den hisar

Hatırla, sönmüş mumdan hatırla.¹

Şüphesiz, Dehhuda “Molla Nasreddin”de Sabir’in şiirini mütalaa etmiş ve mazmununu dikkate alarak kendi kıtasını yazmıştır. Dehhuda şiirinin, biçim, üslup, yapı ve hatta mısraların sayısı açısından Sabir’e nazire olduğu şüphesizdir. Sabir’in şiirinin birinci beyti şöyledir:

Vaktî ki kopar bir evde matem

Teşkil edilir büsat-ı ehsan

Malûmlar oturur muammem

Tefrih ile ellerinde galyan²

Satire ve kinaye ile baskının eleştirildiği “Rehberler ve millet” kıtasında rehberler bilgisiz anneler, millet ise hasta çocuk şeklinde tasvir edilmiştir. Hasta evlat annenin kolları arasında açlıktan can çekişmektedir:

خاک به سرم بچه به هوش آمده
بخواب ننه یه سر دو گوش آمده

¹ Mohemmed Debir Siyaqi. *Divan-e Dehhoda, Neşr-e Gostare, çap I, 1380, s.1-4.*

² A. Tahirzade. *Sabir. Hophopname, Bakı, Çaşıoğlu, 2004, s. 90*

گریه نکن لولو میاد می خوره
اها اها- ننه چته؟-گشمنه
گریه میاد بزیزی ره می بره
بترکی، این همه خوردی کمه؟-
چخ سگه نازی پیشی پیش پیش
لالای جونم گلم باشی کیش کیش
از گشنگی، ننه، دارم جون می دم
- گریه نکن فردا بهت نون می دم-
ای وای ننه، جونم داره در می ره
- گریه نکن، دیزی داره سر می ره -
دستم، آخس، ببین چطو یخ شده
- تف تف جونم، ببین ممه اخ شده-
سرم چرا آن قده چرخ می زنه؟
- توی سرت شپیشه جا می کنه-
خ خ خ ...-جونم چت شد!-هاق هاق...
- وای خاله! چشماتش چرا افتاد به طاق-
آخ تشم، بیا ببین سرد شده
رنگش چرا، خاک به سرم، زرد شده؟
!وای بچم رفت ز کف، رود رود!
مانده به من آه و اسف، رود رود

Kül olsun başıma, çocuk ayılmış
Uyu yavrum, bir baş iki kulak gelmiş
Ağlama, hortlan gelip yer
Kediler gelip, oğrun oğrun yol gider.
Ahe, ehe, anne sana ne olmuş, ben açım
Patlayasın, tüm bunları yemişsin, az mı?
Çah-çah kopek, piş-piş
Laylay canım, gülüm, kiş-kiş
Açlıktan anne can çekişiyorum,
Ağlama yarın sana ekmek veririm.
Ey vay anne canım elden gidiyor
Ağlama, kazan yol gidiyor
Elime bak, nasıl da buz kesilmiş
Tüh-tüh canım, gör âh olmuş.
Başım neden bu kadar dönüyor,
Başında bit-pire yer kazıyor.
Hhhh, canım nasıl olmuş, hag-hag

*Vay teyze, gözleri nasıl çukura düşmüş
Âh, bedenim, gör nasıl buz kesilmiş,
Rengi neden, kül başıma sararmış?
Vay, yavrum elden gitti gidiyor.
Bana âh ve teessüf kaldı.*

Sabir'in ayrıca bir anne ile çocuğunun konuşmasını tasvir ettiği satiresi vardır ve bu şiirde anne, yavrusunu sakinleştirmeye ve uyutmaya çalışmaktadır:

*Kıpırdama, amandır, yavru gafletten uyanma
Açma gözünü, hab-ı cehaletten uyanma.*

Bu şiirde her bentten sonra bir dübeyt vardır.

*Laylay bala laylay,
Yat, kal lala, laylay! ¹*

Hem Dehhuda, hem de Sabir, özgürlüğe susamış olan halkı çocuğa benzetmekte ve bilgisiz anneler bu çocuğu bir yolla sakinleştirmeye çalışmaktadırlar.

1908 yılında Sabir'in "Molla Nasreddin" dergisinde yayınlanmış "Sabret" başlıklı kıtasına Dehhuda nazire yazmıştır. O, şiirde satirik dille milleti övmüş ve zulme sabretmeye çağırmıştır:

*Etse de âlem hepsi zelzele
Âlemi ger tutsa da yüz velvele
Dal uykuya, durma, a gardaş, hele
Govzama başını, çocuğum, sabreyle!²*

Aynı şekilde Sabir'in "Ahvalpürsanlığı, yahut konuşma" satirası üslup, vezin ve ses tonu yönünden Dehhuda'nın "Meşti Esmal" şiirini etkilemiştir:

¹ A. Tahirzade. Sabir. *Hophopname*, Bakı, Çaşıoğlu, 2004, s. 30.

² A. Tahirzade. Sabir. *Hophopname*, Bakı, Çaşıoğlu, 2004, s. 132.

مشتی اسمال ، به علی کار و بارا زار شده
تو بمیری پاتوق ما بچه بازار شده
هرکسی واسه خودش بکه میاندار شده
علی زهتاب دراین مُلک پاطوقدار شده
وکیلِ مجلس ما جخت آقا سردار شده
مشتی اسمال نمیدونی چه کشیدیم به حق
چقذه واسه مشروطه دودیم به حق
پاهامان پینه زد و پاک بُریدیم به حق
به جَوونِ پر و پا قرص ندیدیم به حق
همه از پیر و جَوون وردار و ورمال شده

*Meşti Esmal, Ali ile işten güçten bizar olmuş
Sen ölesin, bizim kumarhanemiz çocuk pazarı olmuş,
Herkes kendisi için eşsiz aracı olmuş,
Ali Zehtap bu mülkte kumarbaz olmuş
Bizim meclisin vekili Cehet ağa serdar olmuş
Meşti Esmal, bilmiyorsun, biz ne çektik hakka,
Ne kadar meşrute için koştuk hakka
Ayaklarımız nasır bağladı, hakka
Bir dolu civan, ya girde görmedik hakka
Tüm yaşlı ve gençler dağılmış¹
Ne haber, Meşedi?
Sağlığın
Az-çok da yine?
Gazete almış Hacı Ahmet de
Pah, oğlan, nemene? Sen kendin gördün alırken?
Böyle nakleylediler!*

¹ Mohemmed Debir Siyaqi. Divan-e Dehhoda, Neşr-e Gostare, çap I, 1380, s. 16.

Dahi kim kaldı, Hudaya, bu vilayette bana

Bu ise pes o leinin de işi gullabdır

Dini-imanı danıp, yoldan azıptır, babıdır!²

Dehhuda'nın şiirlerinden biri de 20 Kasım 1907 yılında "Sur-ı İsrafil"de yayınlanan musammetidir. Bu şiirde Sabir'in satirik şiirleri ile üslup ve dil benzerliği o kadar fazladır ki, sanki Dehhuda Sabir'in dilinden konuşmaktadır.

از دلکک معروف نماینده آکبلای مردود خدا رانده هر بنده آکبلای
نز مرده گذشتی و نه از زنده آکبلای با شوخی و با مسخره و خنده آکبلای
هستی تو چه یک پهلو و یک دنده آکبلای

Her kul, Allah'ın reddettiğini kovmuş a Keblay

Meşhur soytarıyı temsilci seçmiştir.

Şaka, maskara ile a Keblay

Ne ölüden geçmiş, ne diriden a Keblay.

Sen tek böğürlü, bir inatçısın a Keblay!¹

Dehhuda "Lugatname"sinde "Molla Nasreddin" ve Mirza Alekber Sabir'i saygıyla anmakta ve kendisini yeni Doğu edebiyatının tesisçilerinden kabul etmektedir. Sabir'i, başkalarının çevresinde pervane gibi döndüğü bir muma benzetmektedir. Dehhuda Sabir'i yüzyıllık yolu bir gecede kat eden ve döneminden önde giden bir şair gibi değerlendirmektedir. Dehhuda, Eşrefeddin gibi yalnız Sabir'i taklit etmemiş, onun düşüncesi, siyasi, sosyal ve medeni konulara bakışından etkilenmiştir. Dehhuda'nın "Hatırla sönmüş mumdan, hatırla" şiiri Avrupa'nın çağdaş şiir üslup özelliklerine sahip olan ilk Fars şiiridir; ve sonraları Nima Yuşic şiirlerini kaleme alırken Dehhuda'dan etkilenmiştir.

² A. Tahirzade. Sabir. Hophopname, Bakı, Çaşıoğlu, 2004, s.215

¹ Mohemmed Debir Siyaqi. Meqalat-e Dehhoda, Tehran, Neşr-e Ehevane Horasani, 1387, s. 126.

SONUÇ

Ali Akber Dehhuda, despot Kaçar egemenliği aleyhine savaşında kendi yapıtlarını “Sur-e İsrail” gazetesinde neşrediyordu. Bakü’deki çalışkan Sosyal demokratlar ve Tahran’daki temsilcilerinin düşünceleri ile fikirdaşlığı, onların basınındaki yapıtlardan İran basını’nda kullanılmasına neden olmuştur. Dehhuda, Mirza Ali Akber Sabir’in, Molla Nesreddin jurnalindeki satirik şiirlerini okumuş; ve kendi görüşünün onun görüşlerine yakınlığına göre günün ihtiyaçlarına uygun ve dışlanmasından önce, Sur-i İsrail gazetesinde o yapıtlardan taklit etmiştir. Dehhuda, Sabir’in Şiir üslubundan yararlanmıştır. Onların her ikisinin bir tek maksatları olmuştur. Bunun nedeni ve amacı ise, bilgisizlik, hurafe, okuryazar bilmezlik, eski metot eğitim, yer sahiplerinin zulüm ve işkenceleri, şah despotizmi ve memurların haksızlıkları, köylüklerin sömürülmeleri ile savaşım ve mübarezeydi.

KAYNAKLAR

- 1-ARİYENPUR, Yahya, 2001, *Az Saba ta Nima*, Tehran, “Zevar”, c. II, çap 8.
- 2-DEBİR SİYAGİ, Mohemmed, 1380, *Divan-e Dehhoda*, Neşr-e Gostare, çap I,
- 3-DEBİR SİYAGİ, Mohemmed,1387,*Meqalat-e Dehhoda*, Tehran, Neşr-e Ehevan-e Horasani,
- 4-DORODİYAN,VELİOLLAH,Dehhoda,1383,*Morğ-e seher der şeb-e tar (Qozide-ye meqaleha der bare-ye ellame Ali Ekber Dehhoda)*, Tahran, Neşr- i tahran, çap-ı evvel,
- 5- DORODİYAN,VELİOLLAH,Dehhoda, 1384, *Tehran, Moessese-ye entesarat-e Emir Kebir*, çap IV.
- 6-KESREVİ, Ehmed,1375, *Tarih-e meşrute-ye İran*, Tahran, Neşr-e Emir Kebir,
- 7-MORADİ,KUÇI,Şehnaz,1382,*Fethollah Esmaili Golherani, moarefi ve şenaht-e Ali Ekber Dehhoda*, neşr-e Qetre, çap-i evvel,
- 8-TAHİRZADE,A. Sabir, 2004, *Hophopname*, Bakü, Çaşioğlu,
- 9-TALİBZADE,K.,1966, *XX asır Azerbaycan Tenkid-i Edebiyyatı*, Bakü, Azerbaycan İlimler Akademiyası Neşriyatı,